

Odprta ognjišča v kuhinjah rabskih Slovencev.

Dr. Avgust Pavel (Sombatelj — Szombathely).

Po trianonskem miru je ostalo v madžarskih rokah le devet, pravzaprav po nedavni združitvi Števanovcev in Otkovcev le osem slovenskih vasi od prejšnjega slovenskega ozemlja v madžarski državi, ki je štelu okrog sto tisoč duš. Te vasi so v bližini Szentgotthárda, in sicer:

Rábatótfalu: *Slovènska vés*, gen. *Slovènskä vésj*;

Szakonyfalu: *Sakalòvfcj*, gen. *Sakalòvüvác*;

Apátistvánfalva: *Štèvanofcj*, krajše: *Štèncj*, n. pr. *idän f Štèncä*, gen. *Štèvanovüvác*;

Orfalu: *Ándofcj*, gen. *Ándovüvác*;

Ujbalázsfalva: *Otkòvfcj*, *Utkòvfcj*, gen. *Otkòvüvác*;

Permise: *Véřicä, tòv so Véřicä*, gen. z *Véřic* in z *Véřicä*; ono je množinska, tole pa edninska oblika;

Ritkaháza: *Rjtkaròvfcj*, gen. *Rjtkaròvüvác*;

Alsószölnök: *Dolèjñi Šènik* ali *Sjnik*, gen. *Dolèjñoga Šènika*; *šènik* = košenina, prim. *šènovü*. Le na pol slovenska, pol že nemška vas;

Felsőszölnök: *Gorèjñi Šènik*, gen. *Gorèjñoga Šènika*.

Teh devet, pravzaprav zdaj le še osem slovenskih vasi v madžarski državi se s tako naglico madžarizira, da jim komaj prisodim še nekaj dob človeškega življenja, ko bodo izgubile svoj več kot tisoč let ohranjeni slovanski značaj in se bodo popolnoma potopile v madžarstvu. Zato je resna znanstvena potreba, da čim prej zberemo njihove jezikovne, slovstvene in narodopisne zaklade. Nekdanje slovensko narodno ozemlje je vsekakor bilo mnogo večje od današnjega. O tem pričajo deloma tudi imena sosednjih madžarskih vasi, ki so slovenskega izvora. Taka so: Csörötnök : *Čřèřtnjnik* (prim. *čřèřta* = iztrebljen gozd. Pleteršnik : *čřèřta* = ein morastiger Ort, der Ried); Kerca : *Křčjca* (prim. *křčòña* < *křčovina*; *křčaska*, *křčäška* = motika za krčiti). Slovenska imena v sosedstvu ležečih madžarskih vasi: Kethely : *Tròvštä*; Zsida : *Žjždova* sc. *vés*; Szentgotthárd : *Mònoštär* < monasterium; Nagyfalu : *Mägdjncj*, prim. Mogersdorf; Talapatka : *Tèljik*; Kisfalud : *Mäla*

vės, Málo věscä; Rábaszentkereszt : Světí križ; Körtvélyes : Grúškova vės; Háromház : Trèjdvòur, Trèjdvor; Szalafő : Sòla; Kondorfa : Krádanofci, gen. Krádanovác; Rönök : Rönik; Rábagyarmat : Žórmot; Gyanafalva : Žánáfcí, prim. Jennersdorf, itd.

V smehlajoči se jesenski svetlobi potujem po državni cesti, vijoči se iz Monoštra proti Slovenski vesi. Od dveh strani prijazni hribčki, med njimi pa se vije v podolgovati dolini srebrni pas Rabe. Od desne strani mi kimajo iz daljave vrhovi štajerskih Alp.

Na pobočju — onstran opekarn — na monošterskem ozemlju čepeče hiše so že slovenske „gazdijä“ (*kmätija, gospodarstvo*). To je danes najsevernejša točka slovenskega jezikovnega ozemlja v madžarski državi in madžarstvu nablížje ležeča točka. Od visokoležečih hiš komaj dober bežaj daleč leži prva slovenska vas: Rábatotfalu, slovenski: *Slovènska vės*. Prebivalci skoro brez izjeme lomijo madžarski jezik in dasi spada vas k slovenski števanovski fari, vendar hodijo k maši in pridigi v monoštersko opatijsko župno cerkev, ker je ta bliže kakor na visokem hribu zidana števanovska cerkev. Del prijaznih belih hiš je raztresen v dolini, padajoči proti Rabi, ostali del pa onstran poti na prijazno se vzpenjajočih holmih. Hiše so večinoma zidane vzdolž dvorišča, s požarnim zidom proti severu, tako da gleda solčna južna stran proti dvorišču in skoro vsaka pričakuje tujca z odprtim, toda pokritim, stebričastim ali obokanim stopniščem, ki se razteza skoro vzdolž cele stavbe. Cesta in dvorišče kar mrgolita od hrupne in kričeče otroške vojske. O edinstvu tukaj ni ne sluha ne sledu. Komaj je kak potnik, ki tega — kot ene najbolj pozornost vzbujajoče značilnosti v vasi — ne bi opazil in omenil. Kadarkoli jih tudi deset, petnajst mrgoli v eni hiši, pa so hiše večinoma le enosobne, redko dve- ali večsobne. Medtem so zidine zadnjih let prilična, zdrava bivališča, imajo precejšnja okna z lepimi zelenimi oknicami; pri premožnejših imajo večkrat tudi tri sobe. Stebričasto stopnišče je tudi pri teh nepogrešljivo, kot bi značilo vedri duševni svet svojih prebivalcev, njih postopajočo, prazniško modrost in ljubeznivo gostoljubnost.

Navezan na spremstvo učiteljice Ane Pavličeve se napotim proti domovom, v solncu vse radostnim. Sam bi si komaj upal nadlegovati njih prebivalce, pa saj jih nagovorim v sladkem materinem jeziku in starejši še se spominjajo mojega očeta, ki je še kot fant pred dolgimi desetletji bival dalj časa tu v vasi. Toda vojne rekviracije, povojne zmešnjave in zvita strogost davčnih izterjevalcev so jih storile nezakupne proti človeku v tuji suknji. No medtem se na domačo besedo

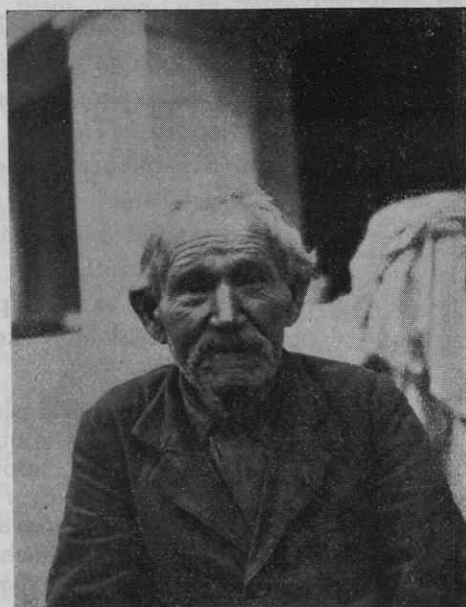
ogrejejo, z lic jim izginejo skrbi in prestrašene poteze in z zaupno odkritostjo ne odprejo pred menoj samo vratc, marveč tudi svoja srca.

Po čemerkoli vprašujem, vedno me napotijo k vaškemu modrijanu, 86letnemu Francu Žamparju. On je bil prvi vaški „škòlnik“ (učitelj) od 1862. do 1864. Nekdaj je celo knjige pisal in v glavi ter odrgnjeni skrinji skriva mnogo modrosti. Domači se imenujejo *Tòrni* ali *Blinčini*; tako jih imenuje vsa vas. Potrkali smo na njegova vrata, že radi diplomatske spodobnosti, ker vidim, da je slepa vera v njegovo modrost najboljše priporočilo na vse strani. Ponudim mu

tobaka in si tudi sam našgem ter se tako v dimu iz pipe razgovarjava. Po čemerkoli vprašujem, vselej se hipoma vrne v stare dobre čase in govori, govori, da mu komaj sledim. S pristrčno, mnogokrat že otroško gostobesednostjo se v njegovem domu ne morem posebno okoristiti, toda ko se poslovim in pridem na sosedovo stopnišče, zaslišim za hrbtom šepetano opazko: „od stàroga Tòrnovoga jã prišo“, tedaj takoj razumem prijazno vedrost obrazov in smehljaje. Kako ne! Vaški modrijan! Kdor prihaja od njega, ta vendar ne more biti slab človek! Kaj šele, če bi bili vsi videli, da se je dobri starec ob slovesu tako raznežil, da mi je

celo izročil vse življenje s strahom na dnu skrinje čuvan rokopisni zvezek. Takole je rekel: „*F tòi knìgi jã fsã.*“ Radovedno sem spotoma listal v njem; seveda le plitve molitve in cerkvene pesmi, ki razen morebitnih jezikovnih posebnosti nimajo nobenih posebnih zanimivosti.

S spremljevalko obiščeva vas. Način zidanja in oprava novih hiš me ne zanima. Stare, že podirajoče se hiše z odprtim ognjiščem iščem. Če bi ne bilo vojne in po vojni dolge borbe z revščino, niti za razstavo morda ne bi več našli take revne podirajoče se koč. Tako pa kdo ve, kdaj bodo izginile. Zaradi domače skrbnosti najbrže ne; dragi dolarji ameriških očancev so v zadnjih letih spravili dokaj

1. Star slovenski mož. (Franc Žampar).

takih starinskih bivališč s površja. Na mestu teh se danes bahajo že lepe zidane stavbe. Toda še vedno je mnogo lesenih hiš, približno 10%. V mnogih starih hišah so le zamenjali staro odprto ognjišče s preprostim železnim, v streho so postavili dimnik in za precej časa je moderno stanovanje gotovo.

Hiše z odprtim ognjiščem je že od zunaj lahko spoznati, ker jim manjka dimnik, zunanja stena kuhinje pa je okrog vrat in zlasti nad njimi sajava, ali — če je sveže pobeljena — rumenkaste, oziroma rjavkaste glinaste barve, morda ima ob obeh straneh stene iz desk, ki zadržujejo dim.

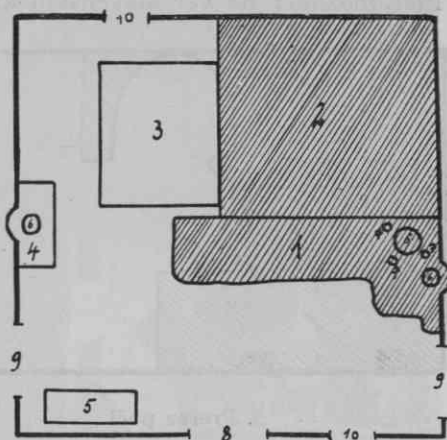
Toda stopimo v eno najbolj tipičnih takih vaških kuhinj (*tűna* < *kűna* < *kűhinja* < *kuhinja*¹), v hiši Anderkó Štefana, vulgo *Špájni*. Kuhinja leži tudi tukaj, kakor povsod, sredi podolgovatega poslopja in se odpira na stopnišče. Tloris ji je komaj 5×5 korakov, višina komaj 2 in $\frac{1}{2}$ m, dve okenci — eno poševno nasproti vhodu, drugo desno od vrat v isti steni — le medlo razsvetljujeta notranjščino kuhinje, tako da morajo biti vrata stalno odprta, sicer bi komaj videli v nji. Sicer morajo biti vrata odprta tudi zaradi tega, ker dim z ognjišča le težko odhaja skozi odprtino, v levem kotu zadnje stene vsekano v obok, ki se nadaljuje skozi podstrešje v dimnik. V takem

¹ Madžarsko-slovenske jezikoslovce bo zanimalo dejstvo, da je v vsej tej pokrajini in še dokaj globlje v sosednjih hribovitih vaseh glasovna sprememba *k > t* (v odprtem zlogu pred visokimi samoglasniki) mnogo pogostejša kakor v ostalem, večjem delu slovenstva. Tako pogost in obenem tako nenavaden je ta pojav, da takoj vzbudi pozornost raziskovalca in prav posebno označuje narečje tega ozemlja. Le nekaj primerov naj omenim: *töbäo*, *täblöqv* (madž. köböl); drugje *käbäo*; — *ftűp* < *fkűp*; — *žgántű* < *žgánkű*, *žgánikű* (madž. gánica); ali *žgàonitű*, kot plural od *žgàonikű*; — *tűna* < *kűna* < *kűhinja* (madž. konyha); — *tűati*, *tőati* < *kűati*, *kőati* < *kűhati*, *kőhati*; — *šker* < *šker* (= orodje); — v pridevniškem obrazilu -ski: *idinstű klobásű* < *idinskű* < *ajdinskű* < *hajdinskű* (madž. hajdina); — tudi v izposojenkah: *cűtär* = *cűkär* < Zucker; toda gen. *cűkra*; — *átűo* < *ákűo* < *hákűo*; toda gen.: *ákla*; nem. Haken. V besedi *tűoka* je glasoslovna sprememba *k < t* pred nizkim glasom le navidezna, ker se je ta oblika skrajšala iz prejšnje oblike *tűòka* v dvozložno, sicer pa se rabi tudi *tűòka*, *tűòka* (< *kűhavka*).

Kot drugo značilnejšo glasoslovno posebnost dialekta bi omenil barvitost dela nenaglašanih vokalov, ki se razlikujejo od one v ostalih domačih jezikovnih okrajih. Zlasti je nenavadno zlitje odprtega *ä-ja* in *a-ja*, ki se lahko opazi tudi v zlogih.

dimniku nadaljujoča se odprtina (*orào, oròu; tūña brāzi orá, z oròn; ? < ròur*, po dissimilaciji tudi: *lòur*; nemški Rohr) je redka in jih v zadnjem času ukazuje orožništvo z deskami obiti, ali iz varnostnih vzrokov, ali — kakor prebivalstvo trdno misli — radi davčnih sekatur. Toliko je gotovo, da sem videl komaj eno, dve kuhinji s takim dimnikom in so prebivalci na več krajih nevoljno kazali take obite odprtine. V bližini „*orá*“ je v stropne tramove zabitih vodoravno sedem do osem dolgih žebeljev, na katere obešajo, kar je treba okaditi.

Kakor vidimo, je zamisel poslopja kolikor mogoče preprosta. Tla so nabita iz ilovice in neravna. Ognjišče (*gnīščā < ognīščā* na drugih krajih slovenske krajine; prim. *ògān*, gen. *ògña*) je središče kuhinje in zaeno nje najsvetlejši prostor. Svetlobo dobiva skozi odprta vrata in skozi okence pri vratih. Dolžina mu je približno $1\frac{3}{4}$ m, širina približno 70 cm. Proti steni sobe, ki se nahaja desno, se ognjišče nekoliko razširi in v tem kotu se nahaja prostor za vsakdanje nalaganje ognja, ki ga označuje vdolbina (*lūkña na gnīščī*), s pepelom, ugaslim ogljem, z železnim stojalom za piskre in s piskri, v pepel postavljenimi. Ob njem je vidna na steni polkrožna vdolbina, ki služi za kurjenje peči v sobi, katera je postavljena z one strani k steni, ker v hišah z odprtimi ognjišči nalagajo ogenj

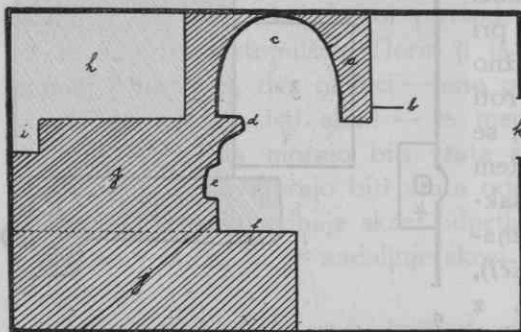
2. Tloris kuhinje.

(1 gnīščā, 2 peč, 3 kuhinjska miza: *stòg*,
4 majhno stransko ognjišče, 5 skrinja,
6 istije, 7 piskri, 8 vhod, 9 vrata,
10 okna.)

le v kuhinji in razgrevajo sobe le iz kuhinje. Sobna, ilovnata peč je na mnogih krajih obenem krušna peč. Ognjišče ima pred izbočeno stranjo približno 70 cm globoko, 20×30 cm veliko odprtino v bližini tal (*lūkña za pāpéo*; pri nas, to je na Cankovi in v okolici: *pāpòg, pāpèg* z dvoglasnikom), kamor sipajo pepel z ognjišča in iz peči, da se ohladi, preden ga odnesejo na gnojišče ali ponekod na vrt pod drevesa.

Blizu ognjišča se odpira polkrožna, v krušno peč vodeča razširjena odprtina (*dējstā*, edn., n. pr. *vòlko, málo dējstā*; na Cankovi: *gējškā*), ki je večkrat priprta z železnim pokrovom. Tak pokrov je včasih domač izdelek iz lesa.

Ime peči je: *pěč*, kakor po vsej krajini (prim. *páčti*, *páčenka*), madžarski: *pecsenye*), *pěk* (madžarski: *pék*), *pākāo* (madžarski: *pokol*) itd. Oblika peči je zelo različna. Najenostavnejša je četveroogelnik, zgneten brez vsake stilizacije iz gline; na njej se stiskajo omela, ometi, loparji in ostalo kuhinjsko orodje. Toda kuhinjska peč pri *Špáinijh* je zelo pripravno izdelana. V mnoge kuhinje sem stopil med popotovanjem po domačih slovenskih vaseh, toda popolnejše kot je pri Anderkójevih nisem videl nikjer. Stena ognjišča steče pri njih do oboka, v bližini katerega prelomi monotonost ravne stene majhen, podolgovat napušč, ki se lahko rabi za polico. Pod njim na levi je vdolbina za možnar (*lūkńa*, *dej mouxzar notri držimo*; *mouxzar*; prim. Plet. *mouxzar*; na več slovenskih krajih pomeni ta beseda žep, zlasti

3. Prerez peči.

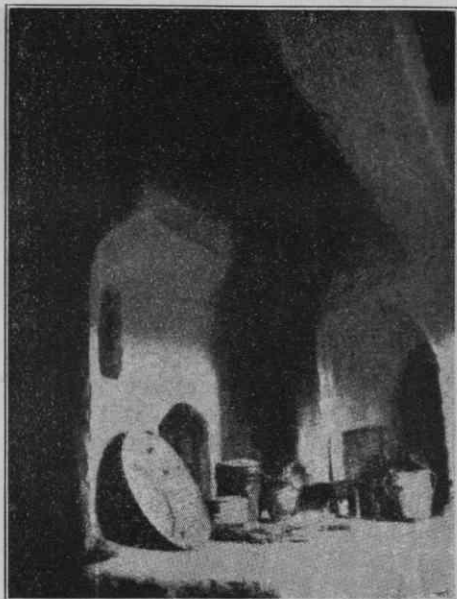
večji žep); čelna stena ognjišča se proti oboku vedno bolj sloči in se z dokaj širokim obokom (*fòb* < *Gewölbe*) nagiba nad ognjišče; ta obok se končuje na tej strani ognjišča v steni, ki zadržuje dim in je zidana od zgoraj navzdol v dolžini cele kuhinje (*stějna*, *ka đin nějdä tá vò na dvěřä*). Obok in stena, ki pridržuje dim, sta debelo namazana s sajami in precej varujeta sprednji del kuhinje pred dimom in sajami. Na dim zadržujočo steno, ki sega približno $\frac{3}{4}$ m z oboka, je pritrjena s strani okna široka lesena polica za sklede in ostale kuhinjske potrebščine. Onstran oboka nad pečjo je velik temen prostor v vsej širini peči za večje kuhinjsko in ognjiščno orodje, v kotu zadnje kuhinjske stene pa razen tega še približno $30 \times 60 \times 20$ cm velika štirioglasta vdolbina za piskre in druge stvari. Prerez peči, ognjišča in oboka predočuje 3. slika.

Razlaga: a) dim zadržujoča stena; b) polica na tej steni; c) obok, ki zadržuje dim; d) podolgovati napušč na čelni strani ognjišča; e) vdolbina za možnar; f) prerez čez širino ognjiščne ploskve; g) peč; h) *gori na pěči*; i) majhna vdolbina v stranski steni ognjišča; j) stranska stena ognjišča, ki se nadaljuje do tal in stoji nekoliko bolj notri kot ognjišče; k) okenska odprtina v prednji steni.

V kotu nad pečjo in zadnjo steno se razprostira velika kuhinjska miza (*stòg* < stol, pri nas na Cankovi: *stò*), obložena s skledami, piskri itd. V predalu so namizni prti in druge priprave. Levo od vhoda se razteza v sosedstvu v kot postavljenih ometi, sekir in drugega orodja podolgovata pisana *lāda*. (Op.: Pisatelj jo v izvirniku imenuje „tulipános lāda“, ker je poslikana s tulipani. V Slovenski krajini se vobče imenuje „pisana lada“ ali samo „lada“). Ob njej so v kotu leve stranske stene vrata v sosednji prostor, ki služi za shrambo živil in žita ali — spričo družinskih razmer — za drugo sobo. V bližini sredine te stene se stiska nizko stransko ognjišče komaj 80 cm dolgo, 60 do 70 cm široko in visoko. Tukaj kuha morebitni stanovalec druge sobe, odtod kurijo po potrebi peč druge sobe, tukaj kuhajo, če je veliko ognjišče prepolno, prašičem in živini.

Na lesenih tramovih stropa (*trām*, plur. *trmē*, pri nas na Cankovi: *tramòvudā*, Plet. *trām* < nem. der Tram) sede debele saje in neprestano padajo v večjih ali manjših drobcih na tla. Stropa navadno niti ne belijo niti ne čistijo. Ognjišče, čelno steno ognjišča in bližino vrat do kapi v širini pol do

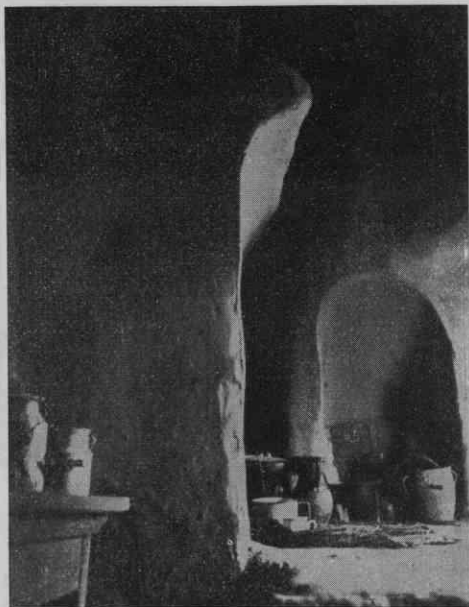
enega metra mažejo dnevno z zmesjo ilovice in vode (*cāmālūñāk*: *stēn vōmāžāmo tūño*; v drugih vaseh: *mācālūñāk*; prim. *malū* = ilovica; *stōga malūa*, *stēn malūjon*; v Števanovcih ime ogona: *malūja* = ilovnata zemlja, n. pr. *bío jā na malūjaj*; ali? < *mācati* = *māzati*). Radi tega pobeljeno zunanjo steno že od zunaj izdaja ilovnata rumena barva; kjer pa večji del dima izhaja skozi kuhinjska vrata, tam je razen tega bližina kuhinjskih vrat in mesto pod zastrešjem stalno sajasto. Mazanje opravljajo s ščetjo (*štēt*; prim. drugje *ščätinā*; Plet.: *ščēt*, *ščētka*); notranjost kuhinje mažejo le ob večjih praznikih, tako n. pr. tudi na Janezovo in Lucijino; če tedaj prva pride v kuhinjo ženska, jo polijejo s *cāmālūñākom* (na *Ličjo*, *nòguvo lēto*, *čē žānska prīdā*

4. Del ognjišča.

přvi k rámi kak mōški, tē ga s cāmālūñākon polādējo). (Op.: V „Glasoslovju cankovskega slovenskega narečja“, izdanem leta 1909., pravi pisatelj na 3. strani: „V Slovenski vesi govore tudi ženske o sebi v moškem spolu, oziroma je v Slovenski vesi ženska slovnično moškega spola“.)

Ker posebne shrambe ni, je ves drobiž v kuhinji: na mizi, v miznici, v pisani ladi, na vrhu peči, na oknih, na policalh, v vdolbinah, pod mizo in deloma shranjen v sobi ter v kamri. Krajevno in upo-

5. Del ognjišča.

rabno ime posameznih predmetov sem zvedel od devetletne Katice Anderkójeve, razumne, svetlolase domače deklice, ker staršev ni bilo doma; podatke je kontrolirala moja spremljevalka učiteljica Ana Pavličeva, ki je tudi rojena v Slovenski vesi in ji je materin jezik slovenski ter je preživela večji del svojega življenja v rodni vasi; toda resnično zelo redko je bilo potrebno kaj popraviti ali dopolniti, s tako razumnostjo je pripovedovala Katica. Razen že omenjenih kuhinjskih priprav sem si zabeležil še sledeča imena:

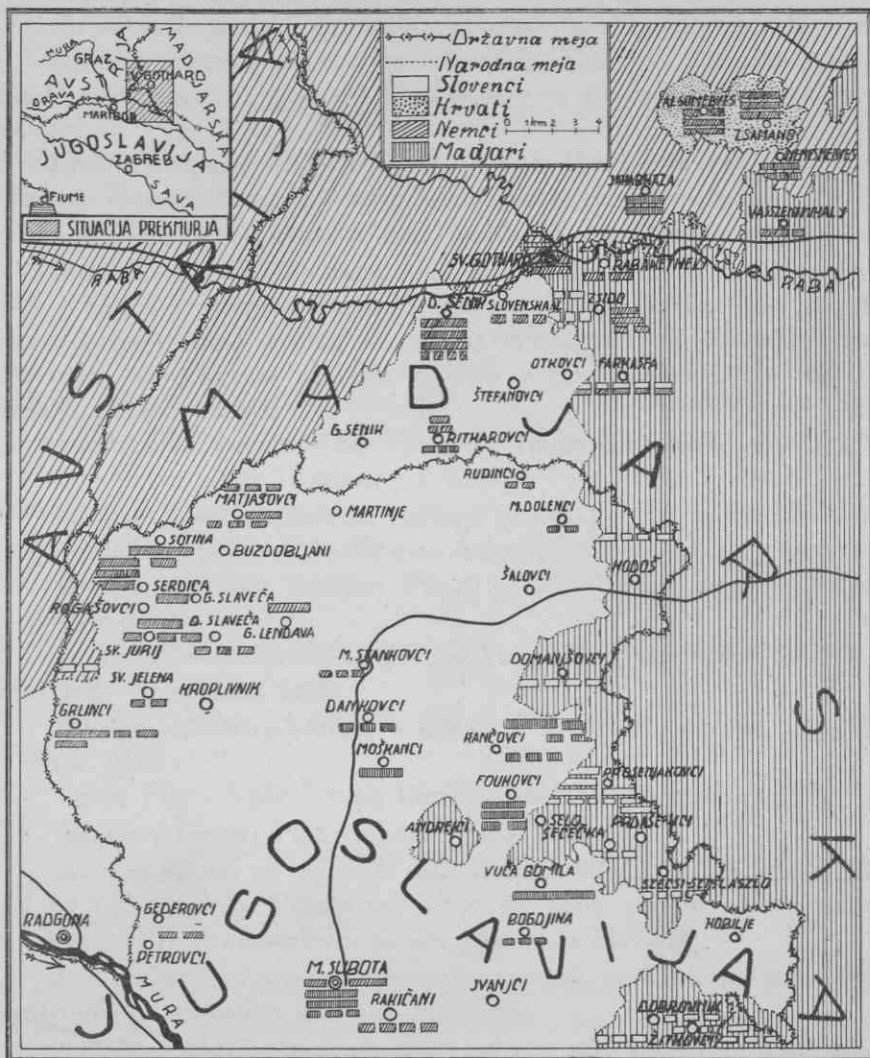
átāo < *hākāo*; z *áklon*;
drugje: *šīráklīn*, *šīrákāo*; iz nemš.;

bōrklā: polkrožen železen obroč na dolgem ročaju, s katerim porivajo navzgor se šireče piskre na *leşānon valéki* (iz lesa narejena valjasta priprava) v peč; Plet.: *búrkla* = die Ofengabel, Ungeschickter Mensch. Prim. lat. *furcula*, *furca*;

bérovj mlin: z *leşá naprávlāñj mlināc*; *stēn sā vōzlūšči bér pa idina* (= *aīdina*) *pa sā pšēno* (pri nas *pšāno*) *rēdi*; *pšēno*, *pšāno*: iz *pāti*, *pšē*;
čedilo, prim. *čediti*; cedenje izvrše tako, da postavijo na *škáf* v ta namen odrezano vejo, nanjo postavijo *čedilo* in vlijejo kuhano testo s tekočino vanj (*da globāncā tūāmo, tē čedilo gōrj dājāmo, ka čedimo*);

cvók, plur. *cvókovā* = žebelj; pri nas *cvāk*, plur. *cvākij* ali *cvākovdā*; Plet.: *cvěk* = der Schusternagel; < nem. Zweck;

Po prof. Slaviču (1919.)

Prekmurje.

cògta; pri nas: *còta*; Plet. *còta* = der Fetzen; < nem. Zotte;
drvèнка: košara; < drevenka, prvotno torej lesena posoda;
grèjblä, drugje *grèblo*: *s tèn krù vòdämlëmo pa vòdäldä vòkò-plämo*; prim. *grèblca*; *grèjpstj*; Plet. *grèblja* = die Scharre, die Ofenkrücke;

křnica; *f křnici sä müjvlämo*; *křnička*. Prim. Plet. *krnica* = der Tümpel, Wasserwirbel; iz lesa izdolbena okrogla posoda;

kála, kälä; Plet. *kähla* = der Nachttopf, die Ofenkachel;

košünta: *täk kak drvèнка splätäna*. Navzgor ožeča se večja posoda z ozkim vratom, spletena iz slame za žito, koruzo itd.; odprtino zamašijo s cunjo (*s còtof sä zadèla*). Iz drugih krajin železne županije hrani narodopisni oddelek muzeja v Szombathelyu celo vrsto takih in sličnih posod;

korito; Plet. *korito* = der Trog, die Teigmulde, die Kindeswiege;

kàndla (za mlèiko); *kànta (za vodòu)*; Plet. *kànta* = die Kanne;

koštùla: majhna ploščata lončena posoda; *ž nê mäljn čúčjnon vodòu dávlämo*; (*čúčj, čúčindä*; gen. *čúčina*; pri nas: *piščä, piščancj*);

kòrbäo; *f kòrbli*; *křbläča*; Plet.: *kõrba* = Der Korb; *korbäča* = großer Korb;

košár ali *košàra za kvòko* (pri nas *kvògklo*); Plet.: *košár, košàra*; prim. *koš* — (madžar. *kas*);

láboška, lábaška; *kozica*; *v láboštj* < *v láboškj*; pri nas *lápoška* < madž. *lábás*;

lopár; Plet.: *lopár* = die Backschaufel, der Brotschieber;

lopàtica; *lopàta*; Plet.: *lopàta* = die Schaufel;

mòužar za bër pa za màk pàtj. Redno 80 do 90 cm visok, pa 100 do 110 cm dolg. Včasih se vidijo na njem primitivne razbarije in okraski. Pri Anderkojevih je ves gladek in okrogel;

mälj mòužar za sòu: manjši možnar za sol, za katerega je v čelni steni ognjišča navadno posebna vdolbina;

nàžžic < *nòužžic*; majhen nož; pri nas *nòš, nòužžic*; Plet.: *nòž, nòžec*;

pònäv, plur. *pònvi*; Plet.: *pónev* = die Pfanne;

prètèpanca; *žnúpf prètèiplämo župo*. Plet.: *prítèpati* = mit Schlägen herantreiben;

òmäla; pri nas *òmälo*; prim. *omäštj*; Plet.: *omèlo* = der Kehrwisch;

prkouvác; *gòrij na pistär ga däjämo*; < *pokrivác*; pri nas > *pokřvác, pokřvålo*; prim. *pokřvatj, pokřitj*. Zanimiva je oblika iz Slo-

venske vesi z metatezo in ljudsko etimologijo. Plet.: pokriváč = der Decker, der Dachdecker;

pistār < *piskār*; *f piskri*, plur. *piskrovā*; pri nas: *piskār*, *piskri*; *piskrič*, *piskričäk*; Plet.: pisker = der Topf, der Kalkofen;

ribaš; prim. *ribati*, nemški reiben;

škriña ali *lāda*; ona s sedlastim pokrovom se imenuje *rätòïnska*, *ratòïnska škriña*, največ z *búkovoga lēsá*; ime pokrova: *vjñiça*; Plet.: skrinja in škriña = die Truhe, der Schrein; ? < *rätòïnska*;

škáf, *škafič*, *škafičäk*; Plet.: škáf = das Schaff;

škáfica, *s škáficov dođimo krāvo*; pri nas *škáfica* = majhen škaf, lesena posoda za merjenje žita. Posoda za dojenje je pri nas *dogũñiça* < doжилnica, prim. *dojiti* > *dođiti* > *dogiti*;

sklèjdnäk : stojalo za sklede, prim. *sklèda*, *sklèjca*; Plet.: *sklèda* = die Schüssel, *sklèdica*, *sklèdник*, *sklèdnjak*;

solènka; Plet.: *solènka* = das Salzfaß;

šálica; pri nas *šálica*;

šámädlä, *šámädlï* (madž. *sámedli*); stolček;

topāça : sekira; *s topāčov dŕva kálamo*. Po drugih krajih: *sekèra*, *sekèriça*, (prim. madž. *szekerce*), manjša se imenuje: *òč*, *hòč*;

tèpša (madž. *tepsi*); pri nas *täpšija*, *täpšja*; Pleteršnikov slovar jo pozna tudi le iz Krajine naših Slovencev;

täoka; *v Odkòufci* in okolici: *tiäoka* < *tiäoka* < *tüäoka* < *tüäfska* < *küäfska* < *kühäfska*; prim. *töati*, *tüati*, *tüña* < *kühati*, *küña*. Po drugih krajih: *köjati*, *küjati*, *köati*, *küati*, *küña*; ime kuhalnice pa se drugje glasi: *kjájncä*, *kjájncä* < *kühalnica*;

talèjr (madž. *tányér*) krožnik; *talèjräc*, majhen krožnik;

vilca < *vilica*; Plet.: *vile*, *vilice*;

vjč, *vjčäk* je večji — manjši, večinoma z ročajem in ga izdelujejo iz rumene ali temnosive gline. Plet.: *vřč*, *vřček* = Krug, Krüglein;

žlica, *žličica*; *žličñäk* za *žlicä*; Plet.: *žlica*, *žličnik*, *žličnjak*;

žälèzo, ime onega okroglega ali trikotnega železnega stojala, ki stoji na ognjiščni odprtini in na katero postavljajo piskre in sklede. Tudi likalnik se imenuje tako (poleg izraza *pèiglo*, *pèigla* = Bügel-eisen).

Toliko o kuhinji pri Anderkójevih. Razen te sem si ogledal v Slovenski vesi še kakih štiri, pet starih kuhinj z odprtimi ognjišči. Vse so bile preprostejše, revnejše kot pri Anderkójevih, toda oprema je večinoma prav taka, le *orāo* se redko najde, tako da gre dim skozi kuhinjska vrata in okroglo ali četverokotno odprtino, vsekano v prednjo ali zadnjo steno, na prosto. Čelna stena peči (pročelje) in

stena za zadrževanje dima se na mnogih mestih ne združita, ampak se navpično vzdigujeta do stropa.

Iz Slovenske vesi sem odšel v Števanovce, kjer sem, kakor v centralnem taborišču, dneve in dneve užival prisrčno gostoljubje župnika Štefana Delija. Vsak dan smo šli v drugo vas na krajšo ali daljšo znanstveno pot in če on sam ni utegnil, tedaj je šel z menoj neki mladi teolog iz vasi. Brez njiju bi bil komaj mogel kam iti, ker so tukaj v oddaljenem, težje dostopnem obmejnem hribovitem kraju ljudje že precej nezaupni in v vsakem sumijo sicer plahi očanci davčnega izterjevalca ali detektiva. Toda sredi zapuščenih hribov se skrivajo bogati jezikovni, etnografski in ljudskopesniški zakladi. Zemlja ni najboljša in prav zares le po hudem boju in naporu obrodi vsakdanji kruh. Mnogo je tudi ameriških izseljencev in komaj je hiša, ki ne bi imela koga onstran morja. Toda saj bi se tudi doma obilno pridelalo zlato, srebro v — ljudskih povestih in pravljicah; v bližini *Čöpīnāc* (*Čöpīnci*, madž. Kerkaľő) ležeči *Srābārīn brēig* (< *Srābrnī brēig*) bi naj bil poln zakopanega srebra in tudi v *Sakalōgfcī* je hrib, *gē zlāto tālā jā zakōpano pa jo iščājo*, toda doma pač nima človek sreče in pravljčni zakladi se vse globlje in globlje pogrezajo — zdi se — v pramater zemljo.

Čim dalje med hribe gremo, toliko več starih koč srečujemo. Vedno več in več je dimnatih kuhinj — *dīnatna tūāna*, v nasprotju z *zīdano tūāno*, — ponekod tudi 25 do 30 procentov. Sramujejo se tega stanja, ženski svet komaj pusti človeka v kuhinjo in med gostim stokanjem obljublajo: *vē čē sīn alī mōgš pōslā tōlarāl*! No saj tudi pošiljajo, kdor pogosteje, kdor redkeje, kdor pa sploh kaj. V *Sakalōgfcīh* so sezidali letos prav lepo, cerkvi podobno kapelo iz samega ameriškega denarja. Na Zavec Karolovo (vulgo *Trājbārna Nānīca*) — ki stanuje v stari hiši št. 41 na robu števanovskega hriba — je menda popolnoma pozabil njen mož, ki živi že 25 let v Ameriki. Tudi sinovi so se ji razkropili po svetu in vedno smehljajoča se teta Nanica že kakih 20 let samuje na svetu. Odkod neki dobiva ono stalno vedrino, ki ji iskri v očeh, ono otroško življensko radost in neverjetno ljubezen ter zaupanje v soljudi? Pozna jo pa tudi vsakdo v sedmih vaseh in ne more se vršiti gostija, krstitki ali kaka zabava brez nje. Tudi mi obiščemo najprej njo. Hodi in suče se okrog nas in ko ji povemo namen svojega prihoda, zardi in vljudno odpre pred nami kuhinjo in vso hišo, medtem ko nam je srce odprla že prvo minuto. Menim, da ravnam pravilno, če se v okolici njene hiše dalje pomudim in priobčim tloris vsega zemljišča.

Razlaga:

- a) *dvěrcä*, *mála vráta* (na dvorišče);
 b) *vráta*, dvoriščna velika vrata za vozove;
 c) *dvãri*, *dvěrcä*, navaden vhod, ki se odpira na hodnik;
 d) *trñác*, pokrito, širše stopnišče, nekoliko dvignjeno, tla nabita z ilovico (madž. tornác);

e) *hiža*, soba s tremi okni (*hiža* > *iža* pomeni sicer hišo);

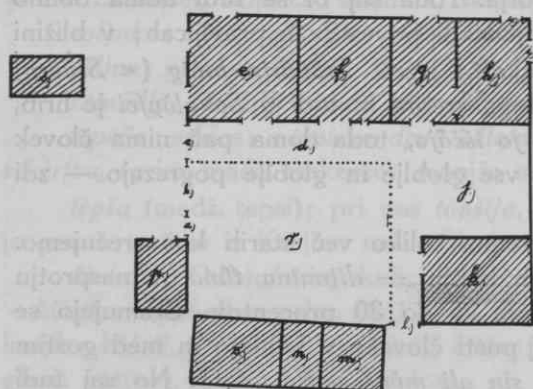
f) *diñnatna tñña*, dimnata kuhinja;

g) in h) *klěit*, dva kamri slična prostora; iz prvega, ki ima tudi večje okno, so napravili sobo s tem, da so vanj postavili borno posteljo. Drugi prostor nima oken, le 70 do 80 cm dolgo in 10 do 15 cm

široko vodoravno prezračevalno odprtino i); v tem prostoru shranjujejo gospodarska orodja in vsakovrstno drobnarijo;

j) *dũmlo gũmlo*; spredaj od dvoriščne strani popolnoma odprto, na dveh straneh lestvi na shrambo sena in slame; Plet.: *gũmno* = die Tenne, der Vogelherd;

k) *štãlä*, reven hlev za nekaj živine, Plet.: *štãla*, hlev = der Stall;

6. Tloris zemljišča.

l) *drěvcä*, na vrt se odpirajoča lesena vrata;

m) *sãlaš*, ograjen, nepokrit prostor za prašiče; drugače pomeni beseda tudi manjšo pristavo in tudi Pletersnik jo pozna le v tem pomenu zaeno z njenimi izpeljankami;

n) *lěiv*; svinjak, na vrhu *lũkña* za *kũri sědalo*; Plet.: *hlěv* = der Viehstall;

o) *sějncä* za *slãmo*, pa *dřva*, pa *štěr*; prostor za slamo, drva in orodje, pri nas: *ũta* < *hũta* < Hütte. Spredaj ozko slamnato streho podpirajo trije stebri, dve strani sta odprti, na tretji strani je svinjak; Plet.: *sěnica* = die Heuscheuer, der Heuboden;

p) *klěit* za *zřnã*, *žir* i *drũgo rěič*. *Klěit* pomeni sicer isto, kar v knjižni slovenščini, tu pa podzemne kleti ni. Ime podzemne kleti po-

nekod *zāmānica*, *zamanica*; Plet.: *zemljenica* = unterirdischer Keller. Pri nas isto: *klēt* ali *pāvovnica* < *pivnica*; Plet.: *klēt* = der Keller;

r) *dvòr*, *dvoriščā*; pod zadnjim razumejo navadno zadnji del dvorišča okoli svinjakov in drvarnice;

s) drugo, povsem zase stoječe *sějncā*, navadno za drva.

Tloris sobe s približno 4×4 m osnovnim obsegom je sledeči:

Razlaga:

a) *dvāri* > *dvāri*; vrata;

b) *òkno*, plur. *òḡkna*, *òḡkña*; majhna šestereočna okna;

c) *šùblak*; omara s predali, pri nas *šùblat*;

d) *kāla*, velika, široka, četverooglata lončena peč, kurjena izkuhinje;

e) *kúfār*, ki na *masitnāki* stoji; *masitnāk* (*māsitnāk*) je četveronožno stojalo iz lat ali drogov, kamor postavljajo razne reči, na višjega postavljajo navadno, ko pečejo kruh, nečke (*korito gòri dējāmo i krū mèišimo*; prim. *mèišiti*);

f) *špònpak* (moš. sp.); postelja postavljena ob postelji; < ? Spannbett; Drug naziv: *pòstāo*, *pòstāla*; pri nas rabijo le zadnja imena;

g) *kòut*; prazen sobni kot, v katerem stoji v višini kakega 1 in $\frac{1}{2}$ m majhna triogelna stenska omarica: *omārāc* za čevlje in ostali drobiž; na vrhu je ovčka iz porcelana, ob straneh angeli;

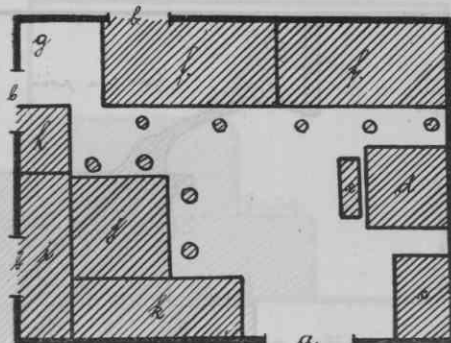
h) *šùblak*: druga omara s predali;

i) *stolica*: klop pred mizo vzdolž stene;

j) *stò*: miza;

k) *kanapèi*: ozka, preprosta zofa, ki med ostalo pohištvo nikakor ne spada.

Krog okrog mize in ob posteljah pomenijo stole (glej skico). Tla so iz ilovice, strop je iz tramov: tanjše tramove veže debelejši prečni tram. Na steni nad zofo je majhna vdolbina za *kùpīcā* i *glāžā* (= kozarce in steklenice). Prav tako nad zofo visi *škātūla* za *pīpār* (za papriko; pri nas: *pīpāo*, toda gen. *pīpra*; zrcalo (*glādālo*) in nad njim približno 1 in $\frac{1}{2}$ m dolga dvojna polica (*polica* ali *polica*), na katere gornjem delu, ki je ograjen z leseno palico, so postavljeni na

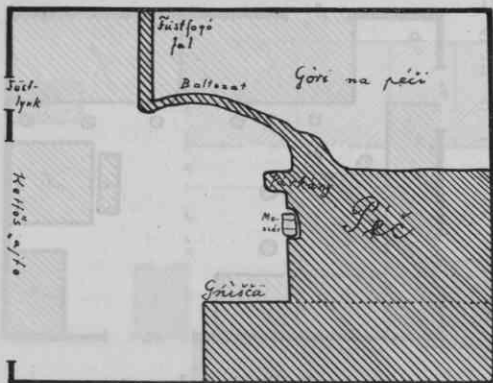

7. Tloris sobe.

robove krožniki. Pod njo je med dvema deskama podolgovata, škatli podobna odprta vdolbina, kjer so skrbno spravljene skodelice.

Na stenah je komaj viden kak prazen prostor. Polne so najrazličnejših slik, zlasti svetih podob in fotografij. V kotu med klopjo in zofo v višini gornje črte okna je še posebej majhno, triogelno stojalo z ročajem spredaj, na katerem stoji med cveticami kip sv. Antona.

Toliko o Naničini sobi. In zdaj stopimo v njeno kuhinjo, naj se dobra duša še tako brani. Ta kuhinja je dokaj manjša in po opremi preprostejša od Anderkójeve v Slovenski vesi. Za ognjiščem v obliki $\perp$ stoji peč, o kateri je ponosno izjavila Nanica: *peč za dvanajset koláčof krúja*. Vzdolž peči je stolica, ob njej v kotu stranske in zadnje stene siromašna miza, ob stranski steni 3 preproste, na kline zabite lesene police za manjše piskre, skodelice, v bližini v drugem kotu pa *máľi omárac za posòudo*. Obok nad ognjiščem in vrh peči je razviden iz povprečnega prereza na strani.

8. Prerez peči.

Obok je torej precej nižji in bolj ploščat, s tem se prostor nad pečjo razprostre vse do stene, ki zadržuje dim.

Nad kurilno odprtino, ki vodi v sobo, je majhna, približno 3×5 cm velika okajena luknja, ki ji je ime *sòpi*; „*tòu já sàmo tákšj sòpi*“, je odgovorila Nanica, ko sem vprašal po uporabi in imenu. (Prim. *sòpiti*; Plet.: *sòpih, sòpih* = ein aufgeblasener Mensch, das Ofenluftloch), torej prezračevalna luknja, pot za odvišnji dim. Ker kuhinja sploh nima okna, dobiva vso svetlobo skozi vrata. Radi tega se vrata po sredini dele v dva samostojna dela, vsak se lahko tudi zase zapre ali odpre. Spodnji del je vedno zaprt, da se perutnina ne vrine v kuhinjo. Tudi dim odhaja večinoma skozi to odprtino, manjši del pa skozi oglato odprtino nad vrati, deloma pa skozi dimnato, oziroma okensko odprtino, desno od vrat v steno vsekano, veliko kakih 20×30 cm, ki se v mrzlem času da zapreti z desko, katera se da vodoravno premikati (*šic tá, šic nazá!* tako sem na nekem kraju slišal nazivati to desko).

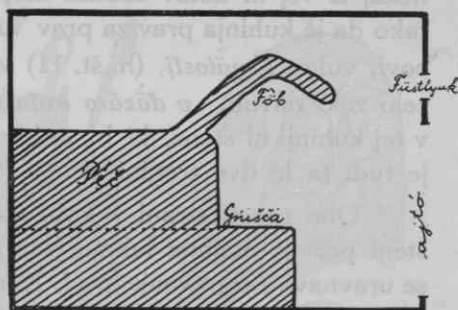

Zunaj na obeh straneh vrat pod zastržem, ki sega čez stopnišče (*trnác*), vidimo po eno približno 80 cm visoko iz 3 kosov desek narejeno steno, ki dajeta iz kuhinje prihajajočemu dimu smer in varujeta na obeh straneh kuhinjskih vrat pobeljene stene ter služita nad vrati zaeno z zastržem tudi za prekajevanje mesa.

Glinasto barvilo za mazanje kuhinjskih sten, ognjišča in zunanjšega okvija vrat se tukaj z metatezo imenuje *măcălăuñăk*. Z istim pomažejo vso hišo v višini kakih 30 cm, višje pa jo s čim pobarvajo.

Razen Naničine kuhinje sem si ogledal še kuhinje pri Francu Kalamarju, vulgo *Văncarni* (h. št. 38), pri Jožefu Talaberju, vulgo *Kovačkî* (h. št. 36) in še dolgo vrsto drugih, katerih gospodarjev pa si nisem zabeležil.

Na nekem mestu, pri Talaberjevih, sem med dvema kurilnima odprtinama v kotu med steno in pečjo našel v višini 1 m odprtino kakih 25 do 30 cm in nad njo primitiven obok, katerega edini namen je gotovo, da ima dim, ki se vleče v strugo, več prostora za odhod in da ne udarja tako lahko gospodinji v obraz in oči. Prav tu ima odprtina nad dvermi pravilno odpirajoče se dverce, da se v mrazu lahko zapira. V nekem kotu je v zemljo zabit kup kolov, kamor obešajo pomite piskre, to je *pozávač* (? < *povezác*). Po drugih krajih sem po dvoriščih videl taka stojala za piskre v obliki lesenega stojala z mnogimi ročicami (*posògdnăk*).

9. Prerez peči.

V *Ăndofci* je bilo razburjenje ob našem prihodu največje. Kakor ogenj se je razširila vest, da neki tuji gospod z g. župnikom po vrsti pregleduje vse dimnate kuhinje in zapisuje gospodarje. Kolman Antonovi, vulgo *Tomărşini*, so tudi lastnega župnika komaj pustili v svojo kuhinjo. Zlasti gospodinja je stokala in še ob odhodu mrmrala za nami: „*Tòu nădă mēlo dōbroga kōnca, kăiştē prăvijo gōspon plēbănoş*“. Hiša *Tomărşinih* je brez (hodnika) stopnišča, a kuhinja leži med kletjo in sobo kak poldrugi meter v ozadju tako, da je tudi tukaj majhen pokrit hodnik, iz katerega se odpirajo od leve vrata v klet, od desne sobna vrata v sosednji prostor. Ognjišče in peč sta kar najpreprostejša. Čelna stena ognjišča se skozi napušč le toliko dviga nad vrh ognjišča, da radi tako nastalega roba na peč postavljeni predmeti ne padejo

na tla. O steni, ki zadržuje dim in o oboku še sledu ni. Večji del na prostem se širečega dima se rine skozi vrata na prosto, manjši del pa skozi v levem gornjem kotu okna vrezano okroglo odprtino s premerom kakih 20 cm. Na steni visi lično izrezljano obešalo za kuhalnice: *patérka* (? < Plet.: *pêter* = der Dachboden in einer Scheune; eine Stellage, ein Gerüst im Stalle oder auf der Tenne).

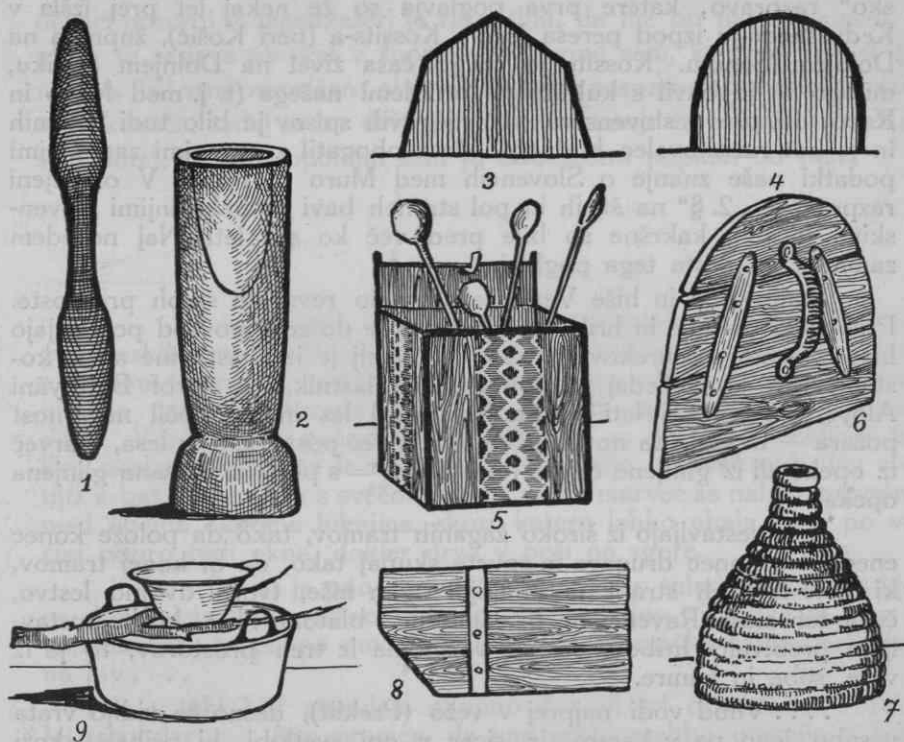
Pri Holec Ani, vulgo *Šáfarnj* (h. št. 70) imajo tudi le pred kuhinjo majhno vežo. Pri Raker Janezu, vulgo *Léjstarstü* (h. št. 67) je najbednejša kuhinja, kar sem jih v vsej okolici videl. Polovico majhne kuhinje zavzema primitivno ognjišče, drugo polovico pa polnijo drva in veje za kurjenje, dalje košare, sekire itd. Prav tu stoji vzdolž stene nekaj iz vej in kolov zabitih klopi, na katerih prenočuje perutnina, tako da je kuhinja prav za prav tudi kurnik in drvarnica. Mešič Francovi, vulgo *Kmätosfi*, (h. št. 11) vedo tudi to, da je bila njihova hiša zelo zelo davno, „*v dăzăro ôsănstôu ştirădăşătşton lêtî*“ zidana. Tudi v tej kuhinji ni stene, ki bi zadrževala dim, toda ima vsaj obok, dasi je tudi ta le dve tretjini oboka (9. slika).

Obe prosti strani v kotu stoječe peči tvorita ognjišče. Na levi steni peči je majhna luknja (*sôpi*), skozi katero gre dim iz peči in se uravnava razgrevanje peči. Kurilna odprtina peči in sobne peči ni polkrožna, kakor navadno, marveč oglata.

Vzdolž proste stene sta dva približno 10 cm široka trama, eden ob drugem, precej pod stropom, za *dřva sîştî*, v enem kotu pa je zabitih v tla kakih deset kolov za sušenje piskrov. Zapirač sicer že majhnega okna je pomazan z blatom, v njegovem žlebu se nahaja milo in sličen drobiž. Zdi se, da smatrajo okno popolnoma za odveč. To je res, da so vrata vsaj poleti stalno odprta. V kuhinji Magyarič Mikloša, št. 75, sem našel na desni strani z deskami ločen in s slamo napolnjen prostor za prenočevanje perutnine. Sredi kuhinjskih vrat je vrezana približno 25 × 25 cm odprtina s pomičnim zapiračem; ta odprtina je po gospodinjinini ugotovitvi za to, da uravnava svetlobo v kuhinji, ko opazuje peč, vlaga kruh itd. Ob takih prilikah je namreč dobro, če napravi za seboj popolno temo, da ob svitu ognjišča bolje vidi v peč.

Ob odhodu iz Andovec smo radovedno postali pred neko hišo, kjer so vsi domači pobirali ptičji lim (*kôştă, sing*). Na naše zanimanje so nam razložili, kako pripravljajo iz njega lim, s katerim love po zimi borovke (*lămfor*). Tod je to prebivalstvu eno najpriljubljenjših zimskih razvedril in majhen postranski zaslužek.

V *Vértačaj* ima med 47 hišami še 12, v *Sakalòxvcj* pa med 115 še 30 hiš odprto ognjišče v kuhinji. Tam sem si ogledal tri kuhinje pri Šömenik Jožefu (vulgo *Kätinij*), Šömenik Mirku (vulgo *Süčfinij*) in Librecz Francu (vulgo *Günärskij*). Večinoma so to že poznani tipi. V *Sakalòxvcj* so pri Šulitš Francu (vulgo *D'èrdina*, št. 21) tožili, da so orožniki ukazali z deskami obiti *orào* in so morali celo plačati

10. Kuhinjsko orodje.

1—2 = možnar, 3—4 = istije, 5 = žličnik, 6 vrtica (pokrov) za odprtino peči, 7 = koš, 8 = deska na kuhinjskih vratih, ki uravnava dim, ki prihaja pod zastrešje, 9 = cedilnik za testo.

kazen. Sedaj odhaja dim le skozi vrata in luknjo ob njih. Vrh peči je popolnoma gladek, še roba, napušča nima, seveda oboka in stene, ki zadržuje dim, tudi ne. V kotu med pečjo in steno je sezidano posebno ognjišče za kotel (*kõtäo*, gen. *kõtla*), česar drugje nikjer nisem opazil. Dim iz tega ognjišča se rine skozi pribl. 40 cm visok dimnik, ki je nastavljen v kot, v kuhinjo; nad njim je v približni višini 60

do 70 cm izsekan pokrov iz blata, bržčas radi tega, da bi dvigajoči se dim zadržal ter bi mu strl smer.¹

¹ Csaplovics János priobčuje v „Tudományos Gyűjtemény“ leta 1828., zv. V., na str. 33. — 50. pod naslovom „A Magyar országi Vendus Totokról“ (o venduških Tótih v madžarski državi) „mutatis mutandis in additis addendis“ malone v vsem obsegu „resnično vzorno etnografsko“ razpravo, katere prva poglavja so že nekaj let prej izšla v Kedveskedő-ju izpod peresa Jožefa Kossits-a (beri Košič), župnika na Dolnjem Seniku. Kossits je dolgo časa živel na Dolnjem Seniku, mnogo se je bavil s kulturnimi problemi našega (t. j. med Muro in Rabo, op. prev.) slovenstva, več njegovih spisov je bilo tudi tiskanih in je kot raziskovalec budnega očesa obogatil z mnogimi zanimivimi podatki naše znanje o Slovencih med Muro in Rabo. V omenjeni razpravi se „2. §“ na štirih in pol straneh bavi s tamkajšnjimi slovenskimi hišami, kakršne so bile pred več ko sto leti. Naj nevedem zanimivejša mesta tega poglavja:

Stanovanja in hiše Vendušev so zelo revne in sploh preproste. Prebivalci ravnine in hribovitih krajev vse do zdaj povsod postavljajo hiše iz samega smrekovega lesa, le temelj je iz hrastovine ali iz kostanjevega lesa. Tedaj je dolnjeseški lastnik, ... grof Batthyáni Aloyz, pred nekaj leti — da bi očeval les in preprečil nevarnost požara — ukazal, da novih hiš ne smejo več postavljati iz lesa, marveč iz opeke ali iz glinjene opeke (madž. *mór* = s plevami mešana glinjena opeka).

Hiše sestavljajo iz široko žaganih tramov, tako da polože konec enega čez konec drugega in spuste skupaj tako, da bi konci tramov, ki mole iz dveh strani na zunanjih oglih hiše, tvorili dvojno lestvo, če le-teh zlasti Ravenci ne bi zamazali z blatom. Hiša, ki jih postavljajo prebivalci hribov, sestoji večinoma iz treh prostorov, to je iz veže, sobe in kamre.

. . . . Vhod vodi najprej v vežo (Preklit), desno se vidijo vrata v sobo, levo pa v kamro, in sicer v oni svetlobi, ki prihaja skozi okno ob vratih v vežo, kjer hranijo pripravo za peko kruha, za žaganje, omare za živila in sode, ponekod tudi posteljo.

Soba (v hribih samo ena) je dolga in prostorna, a ne visoka in običajno tako temna, da celo podnevi zadaj pri peči ne vidijo drug drugega, čeprav ima soba morda tri, štiri majhna okna, ki jih lahko vidimo v novejših in pri naprednejših gospodarjih (v starih so še okna s predeli ali namesto okna lesena deska, ki se lahko pomika sem in tja). V sobah je razen silne puščobe malo videti, nekaj umazanih piskrov, dvoje, troje ogromnih skled, dvoje, troje širokoustnih vrčev in ena, kvečjemu dve polomljeni, umazani postelji brez zglavnika in odeje, le z umazano odejo ali gunjem je pogrnjena neostrugana miza v kotu in ob njej na dveh straneh ob steni okovane debele klopi.

V *Štëvanofci*, kamor sem se vsak dan povrnil, se me je ljudstvo že privadilo in je končno že verjelo, da ne nameravam ničesar slabega. Ko sem bival zadnji dan tam, me je mladi prijatelj teolog presenetil z novico, da v gostilni pripoveduje vaški kovač Jožef Kozár, da hodi tukaj neki gospod in zapisuje dimnate kuhinje, češ, da bodo gospodarji le-teh dobili od države *špàratü* (< Sparherd), proti plačevanju na obroke (*na prílìčnã ráát*). Na kovačevo razlaganje so post očanci pozorni in marsikateri je razmišljal, da me bo naslednjega d glede te zadeve obiskal v župnišču. Osupnil sem, ko sem zvedel t. novico. Bil sem prepričan: ako vzklije seme nespametnih besed pametnega kovača, tedaj se bo dvignilo pravo romanje iz bližnjih vasi. Kaj sem hotel, še isti popoldan sem jo dobesedno popihal od tam.

... To je vsa njih oprema; stol z naslonjalom je že luksus pri goričanskih Vendih. V taki sobi se nahaja tudi velika, štirioglata peč z ravnim temenom, pred njeno odprtino se nahaja ognjišče, okoli nje pa močne, umazane klopi, na katerih spijo navadno pozimi dečki. V sobi torej pečejo in kuhajo, zato so njih stene kolikor toliko okajene, in to ne le zato, ker notri kurijo, marveč tudi, ker svetijo z baklo namesto s svečo. Dimnikov ni, marveč se nahaja odzgoraj med obema oknom luknjica, skozi katero lahko uhaja dim, po večini odpro tudi okna, dokler drva v peči ne zgore.

Kamra (klejt) je ono skrivališče, kjer spijo mladi zakonci in kjer se shranjujejo vsakovrstne jestvine. Ta navadno ni velika in ima le eno okence, to pa po navadi le zato, da bi mačka lahko prihajala na lov . . . .

In v taki hiši stanujejo skupno dve ali tri družine . . . . Toda le gospodar . . . . ima pravico, da ima svojo mehko posteljo v sobi. Ostali spijo tam, kjer si pač najdejo mesta, v kamri, v veži ali v hlevu. Otroci . . . . nimajo nobenih posebnih postelj ali posteljnega perila, temveč sladko počivajo po klopeh, pri peči ali na njej, ženske razprostrejo pod sabo kake cunje, moški pa plašč¹; mehkejše postelje si ne želijo, ker boljše pri nobenem sosedu niso videli.

Prebivalci gornjelendavskega veleposestva si služijo denar ali žito s tem, da hodijo vsako leto med Madžare na žetev in si tako potem krasijo tudi svoja stanovanja. Nabavijo si posodo iz belega kositra ali pisano lončeno, ki jo polagajo na police v sobi; pijejo celo tudi že iz steklenih kozarcev in vse to so povzročili stari bankovci. Sedaj jih je že manj . . . .“

¹ madž. sürö (prekm. sirina [*ser? = siv] pravijo pri nas gaban; je iz volne in kožuhu sličen.

Résumé.

Dans son article, l'auteur décrit les cuisines à foyer ouvert chez les Slovènes des huit villages situés à la Raba, près de St. Gothard (comitat Vas) qui, d'après le traité de Trianon, sont restés en Hongrie, l'a commencé ses études à Slovenska ves il y a encore à peu près 10% de maisons en bois. Les maisons à foyer ouvert, habituellement, n'ont pas de cheminée.

Une cuisine des plus typiques a la superficie de 5×5 pieds, hauteur de $2\ m\ \frac{1}{2}$ et deux petites fenêtres. La fumée sort par la porte et par une ouverture pratiquée dans la voûte au coin du mur de derrière; elle donne dans la cheminée (*orào*); par ordre des autorités, elle doit être fermée de planches. Le fond de la cuisine est d'argile. Le foyer (*gñiščë*) a la longueur d' $1\ m\ \frac{3}{4}$ et la largeur de $70\ cm$. Au coin du foyer, il y a l'excauation où l'on allume le feu. Dans le mur, une excauation demi-circulaire est destinée à chauffer le poêle de la chambre qui sert en beaucoup de cas aussi de four.

Le poêle (*pěč*), carré et d'argile, a près du fond une ouverture pour la cendre, aux dimensions $70 \times 20 \times 30\ cm$. Le mur de face du foyer continue au-dessus du foyer dans une large voûte qui finit dans un mur retenant la fumée, bâti le long de la cuisine de haut en bas jusqu'à peu près $75\ cm$ de la voûte. Il porte une étagère en bois pour les ustensiles de cuisine. Au-dessus du poêle, les ustensiles plus grand, ont leur place, au coin du mur de derrière, une grande excauation carrée, aux proportions $30 \times 60 \times 20\ cm$, renferme la vaisselle.

Au coin du poêle et du mur de derrière, la table de cuisine (*stòu*) est placée à gauche de l'entree, une armoire allongée, peinte de tulipes. Près d'elle se trouve la porte donnant dans le garde-manger, qui peut aussi servir de chambre. Au milieu du mur latéral de gauche, il y a un foyer secondaire, destiné spécialement à préparer la nourriture des bestiaux, aux proportions $80 \times 60 \times 70\ cm$. Tandis qu'habituellement le plafond n'est pas blanchi, le foyer, son mur de face et le voisinage de la porte sont couverts d'un mélange d'argile et d'eau (*cämälüñäk*), dans la largeur de $50\ cm$ à $1\ m$.

L'auteur note encore les noms des ustensiles de cuisine. Les autres cuisines de ce vilage sont plus simples, mais leur ameublement est le même; il n'y a que l'*orào* qui est rare, la fumée sort alors par la porte et par l'ouverture du mur.

En avançant dans les collines, le nombre des vieilles maisons et des cuisines à foyer ouvert (*dijnatna l'ũana*), quelque part il y en a de 25 à 30%. Ensuite l'auteur donne la dénomination des dépendances et des objets se trouvant dans la maison et dans la chambre (*Števanovci*, no. 41). Cette maison possède, au-dessus de l'ouverture de chauffage qui donne dans la chambre, une ouverture de 3×5 cm (*sòpe*) *das* (*Ofenloch*) où passe la fumée superflue. A droite de la porte, une ouverture de 20×30 cm, qui peut être fermée d'une planche, permet l'échappement de la fumée. Dehors, près de la porte, un mur de 80 cm de hauteur, construite de planches, dirige la fumée, protège le mur blanchi et sert, au-dessus de la porte, au fumage de la viande.

Dans la maison no. 36, il y a entre les ouvertures du chauffage, au coin mur et du poêle, à l' hauteur d' 1 m, une ouverture de 25—30 cm, et au-dessus d'elle une voûte qui protège la ménagère contre la fumée à laquelle elle donne une sortie. Plusieurs poteaux, enfoncés dans la teree, sont destinés aux pots (*pozaváč*). Ailleurs, des poteaux en bois dans la cour (*posògdnäk*) servent au même but. Dans une autre cuisine, des tablettes joliment taillées en bois, pour les cueillers à pot (*patérka*) sont suspendus au mur.

Dans quelques cuisines, le long du mur, l'un à côté de l'autre, deux poutres, larges env. 10 cm servent à sécher le bois. Dans une cuisine, il y a une place séparée par des planchés pour abriter la volaille pendant la unit. Au-milieu de la porte de la cuisine, une ouverture de 25×25 cm, ou fermoir demi-circulaire, permet de régler la lumière.

Au village *Vëricä*, de 47 maisons, 12 ont encore le foyer ouvert, à *Sakalòvci*, de 115, 30. Le no. 21 à *Sakalòvci*, possède, au coin du poêle et du mur, encore un foyer spécial pour le chaudron (*kõtäo*). La fumée sort dans la cuisine par une cheminée haute de 40 cm.